

Musevilerin Filistin'e Yerleşme Çabaları ve Vakıf Arazisi Üzerine Kurulmuş Bir Musevi Hastanesi; Misgab Ladah Musevi Hastanesi

Dr. Öğr. Üyesi Nevzat SAĞLAM¹

Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi,

nevzatsaglam@karabuk.edu.tr

Geliş Tarihi: 05-07-2018 Kabul Tarihi: 24-12-2018

Özet

Filistin topraklarında tarih boyunca birçok devlet kurulmuş ve pek çok millet yaşamıştır. Ancak Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler için kutsal kabul edilen Kudüs şehrinin bu topraklarda bulunması bu bölgeyi farklı kılmaktadır. Müslümanların hakimiyetinde olduğu dönemlerde her din ve mezhepten insanlar burada emniyet ve huzur içinde yaşamıştır. Osmanlı idaresinde de bu istikrar devam etmiştir. Fakat 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Musevilerin bu topraklarda bir Yahudi devleti kurmak üzere harekete geçmeleriyle huzur ve sükûn bozulmuştur. Akabinde Yahudi örgütleri tarafından sistemli ve planlı bir şekilde bu topraklara başlatılan Musevi göçlerine karşı Osmanlı devleti birtakım önlemler almaya mecbur kalmıştır. Ancak alınan bütün önlemlere rağmen Museviler kanunsuz yollarla bu topraklara göç etmeye devam etmiş ve yine birtakım kanunsuz yöntemlerle ele geçirdikleri araziler üzerine koloniler kurmuş, hastane, ibadethane ve mektep gibi binalar yapmışlardır.

Bu çalışmada Musevilerin bir Yahudi devleti kurmak üzere Filistin topraklarında özellikle Kudüs'te şahıslara, devlete ve vakıflara ait arazi ve emlakı ele geçirmek için başvurdukları kanunsuz yöntemlere yer verilmektedir. Bu çerçevede vakıf arsası üzerine inşa ettikleri Misgab Ladah (Misgav Ladach) Musevi Hastanesi arşiv belgeleri ışığında ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler, *Kudüs, Hastane, Misgab Ladah, Camiu'l-Ezrak Vakfı, Göç Musevi,*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, nevzatsaglam@karabuk.edu.tr

Efforts to Settle the Jews in Palestine and A Jewish Hospital On The Foundation Land Built; Misgab Ladah Jewish Hospital

Assoc. Prof. Dr. Nevzat SAĞLAM²

Karabük University Theology Faculty

Lecturer of Department of Religious Culture and Moral Knowledge Teaching,

nevzatsaglam@karabuk.edu.tr

Arrival date: 05-07-2018 Acceptance date: 24-12-2018

Abstract

Many states have been established throughout the history of Palestine and many nations have lived. However, the presence of the holy city of Jerusalem, considered sacred to Muslims, Christians and Jews, makes this region different. In the periods when Muslims were dominated, people from every religion and religion lived here in safety and tranquility. This stability continued in the Ottoman administration. But after the second half of the nineteenth century, the Jewish people began to establish a Jewish state in this land, and the peace and quiet were disturbed. The Ottoman State had to take some measures against Jewish immigration, which had been systematically and planned by Jewish organizations. However, in spite of all the measures taken, the Jews continued to migrate to these lands through unlawful means and again they built colonies on the land they had seized by some illegal methods, and built buildings such as hospitals, places of worship and schools.

In this study, in order to establish a Jewish state, the Jews are using illegal methods that they resort to in order to take over the lands belonging to individuals, state and foundations in the Palestinian territories, especially in Jerusalem. In this context, the Misgab Ladah (Misgav Ladach) Jewish Hospital, which they built on the foundation land, is discussed in the light of archival documents.

Key Words, *Jerusalem, Hospital, Misgav Ladach, Camiu'l-Ezrak Foundation, Jewish, Migration,*

² Assoc. Prof. Dr., Karabük University, nevzatsaglam@karabuk.edu.tr

Giriş

Bilindiği üzere Filistin 1516 yılında Osmanlı Devleti'nin idaresine girmiş, birçok hadiseler sahne olan bu topraklar I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar yaklaşık 400 yıl Osmanlı idaresinde kalmıştır. Filistin Müslümanlar, Museviler ve Hristiyanlar açısından kutsal sayılan Kudüs gibi bir şehri bünyesinde barındırması sebebiyle özel bir öneme sahiptir. Osmanlı devleti bu topraklarda her din ve mezhepten insanların kendi inanç ve ibadetlerini özgürce yerine getirmelerine, emniyet ve huzur içinde yaşamalarına azami gayret göstermiştir. Osmanlı döneminde Filistin ve özellikle Kudüs'ün (Kuds-i Şerif) imarına gerek vakıflar gerek devlet eliyle hususi bir ehemmiyet vermiştir. Özellikle sultanlar ve devlet ricali tarafından tesis edilen vakıflar sayesinde şehre yeni eserler kazandırılmıştır. Bilhassa Kanunî Sultan Süleyman devrindeki imar çalışmaları, şehirdeki mukaddes mekânların tamiri, şehre su getirilmesi, bugün hâlâ ayakta olan surların inşası gibi işler şehrin imarına yönelik bu faaliyetlerden bazılarıdır. Hürrem Sultan'ın birçok hayır eserini bünyesinde barındıran külliyesi de Kudüs halkına yüzyıllarca hizmet etmiştir.

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra bir taraftan Avrupa devletlerinin gayr-i müslimler lehine baskıları artarken diğer taraftan dini, siyasi ve sosyal alanda faaliyet gösteren Avrupalı kuruluşlar bölgedeki faaliyetlerini hızlandırdılar. Ülkelerinden kovdukları Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerini her yönüyle desteklediler. Osmanlı hükûmetinin Filistin dışındaki yerlere yerleşmelerine müsaade etmesine rağmen ısrarla Filistin topraklarına gitmek için çabaladılar. Avrupalıların da teşvik ve tahrikleriyle Filistin'de bir Musevi hükûmeti kurmalarından endişe eden Osmanlı bu topraklarda siyasi bir problemle

karşılaşmak istemiyordu.³ Filistin topraklarında (Davud ve Süleyman'ın Filistin'inde) bir Musevi devletini hayata geçirmek üzere İsviçre'nin Basel şehrinde 1897'de bir toplantı yapıldı. Bunun altyapısını oluşturmak için dünyanın değişik yerlerinde yaşayan Yahudiler arasında kalıcı yerleşmek üzere “siyon” a (dünyada cenneti sembolize eden Filistin topraklarına,) göçlerini savunan siyonizm fikri doğmuştur. Bu siyasi düşüncenin mimarı olan Theodor Herzl, önderliğini yaptığı I. Dünya Siyonist Kongresi'nde siyonizmin programını, “yahudi halkı için Filistin'de kamu hukukunun güvencesi altında bir yurt kurulmasını sağlamak” şeklinde ortaya koymuştur.⁴ Bu toplantıdan sonra Filistin'in en önemli siyasi problemi Yahudi göçü meselesi olmuştur.⁵ Özellikle Kudüs Tanrı'nın Musevilere vadettiği topraklar içinde yer almaktaydı. Tevrat'a göre Kudüs'te oturmak Cennet'te bulunmak, Kudüs'te gömülmek de günahsız olmak anlama geliyordu.⁶

Bu gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti Filistin topraklarında istikrarı ve barışı korumak üzere birtakım idarî, siyasî, askerî ve ekonomik tedbir almak zorunda kalmıştır. Osmanlı hükûmeti Rusya'dan ve Doğu Avrupa'dan baskı ve zulüm yüzünden Osmanlı topraklarına göç eden ve iskân edilmek üzere sistemli bir şekilde Filistin topraklarına yönlendirilen Musevilere kapılarını açmak ve başka bölgelere yerleşmelerine müsaade etmekle birlikte, (mehâzîr-i siyâsiyyeden dolayı) siyasi açıdan sakıncalı görüldüğü için Filistin topraklarına yerleşmelerine izin vermemiş ve

³ BOA, Y. PRK, BŞK, 22/89. 5 Ağustos 1891.

⁴ M. Lutfullah Karaman, “Filistin,” *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İstanbul 1996 c. 13 s. 92-93.

⁵ BOA, Y. MTV, 165/195. 25 Rebiülevvel 1315/24 Ağustos 1897; Y. MTV, 181/22. 23 Ağustos 1898; HR. TH, 218/122. 2 Kasım 1898; Y. A. HUS, 380/18.

⁶ Yasemin Avcı, *Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914)*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, s. 90.

birtakım önlemler almıştır.⁷ Bu çerçevede 1884 yılında Musevilerin Filistin'e iskânını yasaklayan bir karar çıkarmıştır. Ancak hac ve ziyaret için gelenlere verilen bir aylık süre üç aya çıkarılmış,⁸ fakat ziyaret için gelenlerin geri dönmeleri sebebiyle süre tekrar bir ayla sınırlandırılmıştır.⁹ Bunun yanında toprak satışına mâni olmak için de birtakım önlemler almaya çalışmıştır. Ancak alınan bütün önlemlere rağmen mahallî nedenlerden ve milletlerarası ilişkilerden kaynaklanan sebeplerden dolayı istenen başarı sağlanamamıştır.¹⁰ Şehrin nüfusu 1800 yılında 4.000 Müslümana karşı 2.000 Yahudi iken, 1860'lı yıllardan itibaren Yahudi nüfusunun artışında hızlı bir yükseliş olmuş ve 1910 yılına gelindiğinde bu denge Müslümanlar aleyhine bozularak 12.000 Müslüman nüfusa karşılık, Yahudi nüfusu 45.000'e çıkmıştır.¹¹ 1891 tarihli bir belgede 45 bin civarında olan Kudüs'teki nüfusun ancak on beş bin kadarının Müslüman ve Hristiyan, 30 binden fazlasının Yahudi olduğu ve on sene içinde Kudüs, Yafa ve Halilürrahman'da arazi ve emlakın çoğunun Yahudilerin eline geçtiği, ticaret, sanat ve ziraatın da bunların elinde bulunduğu ifade edilmektedir.¹² Filistin topraklarında Yahudi nüfusunu artırmak ve onlara arazi ve emlak temin etmek için Fransa, Almanya Rusya ve Avusturya'da Alyans Buhara ve Siyon adlarıyla cemiyetler kurmuşlar ve yardım sandıkları oluşturmuşlardır. Ayrıca Baron Rothschild, Moses

Montefiore ve Baron Hirş,¹³ (Murcie de Hirsch) Natan Zesis (?) gibi büyük servet sahipleri vasıtasıyla satın alınan emlak ve araziler Yahudilerin iskânına tahsis edilmiştir. Baron Murcie de Hirsch ve Edmund de Rothschild gibi büyük servet sahiplerinin kurdukları Yahudi Kolonileşme Birliği (JCA) ve 1897'de kurulan Dünya Siyonist Örgütü'nün çalışmalarıyla Musevilerin göç ve iskânları daha planlı ve kalıcı hale getirilmiştir.

Diğer taraftan bir Musevi'nin eline geçirdiği emlak ve araziye hiçbir suretle Musevi dışında kimseye satmaması da Musevilerin Filistin'de toprak edinme konusunda ne kadar güçlü bir azim ve kararlılığa sahip olduklarını gösteren önemli bir husustur.¹⁴ I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı devletinin mağlubiyetiyle 1917'de önce Kudüs, ardından 1918'de bütün Filistin'in İngilizler tarafından işgal edilmesiyle Müslümanların Kudüs'teki yaklaşık 1200 yıllık hâkimiyeti son bulmuştur.¹⁵ bu tarihlerden sonra İngiliz mandasında bulunan Filistin topraklarında Yahudi nüfusu ve nüfuzu Arapların aleyhine her geçen gün artmıştır. Yahudilere silahlanma da dahil birçok imkân ve imtiyaz tanınması Araplarla Yahudiler arasındaki çatışmaların artmasına sebep olmuştur. Birleşmiş Milletler gibi kuruluşların aldıkları kararlar da Filistin topraklarında Yahudilere daha çok haklar verdiler. Nihayet İngiliz manda yönetiminin bitmesinin hemen öncesinde 14-15 Mayıs gecesi 1948'de İsrail devleti ilan edildi.¹⁶

⁷ BOA, Y. PRK. BŞK, 6/77. 17 Ekim 1882.

⁸ BOA, MV, 26/47. 20 Kasım 1887.

⁹ BOA, DH. MKT, 1505/53. 2 Mayıs 1888.

¹⁰ Avcı, *Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914)*, 78-91.

¹¹ Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914: Demografik ve Sosyal Özellikleri*, (çev. Bahar Tırnakçı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 327-328; Avcı, *Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914)*, 84.

¹² BOA, Y. PRK. AZN, 5/9. 29 Ocak 1891.

¹³ Baron Hirş Osmanlı topraklarındaki Musevi çocukları için bir milyon frank bağışlamıştır, bk. BOA, C. HR, 13/603. 2 Rebîulevvel 1291/19 Nisan 1874.

¹⁴ BOA, ŞD, 2280/26. 25 Şubat 1893; Avcı, *Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914)*, 292-294; Ömer Türker, *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*, Kitabevi İstanbul 2015, s. 41-66.

¹⁵ Kâmil Cemil el-Aseli, "Kudüs," *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2002, 26, 336-338; Karaman, "Filistin," c. 13, 94.

¹⁶ Karaman, "Filistin," c. 13, 94-96.

Musevilerin Filistin'e Yerleşme Çabaları

Bilindiği üzere Musevilerin Kudüs'e ilgileri çok erken tarihlere kadar gider. Onların bu ilgileri dini inanç ve anlayışlarından kaynaklanmaktadır. Eskiden beri ibadet ve ziyaret maksadıyla Filistin topraklarına geldikleri ve buralarda kaldıkları bilinmekle birlikte, 1870'li yıllardan sonra başta Rusya ve Romanya olmak üzere muhtelif yerlerden yerleşmek için planlı bir şekilde Filistin topraklarına sevk edilmişlerdir. 19. yüzyılda Filistin topraklarında bir devlet kurmak gayesiyle siyasi harekete kalkışmaları Osmanlı hükûmetini bir takım tedbir almaya mecbur etmiştir. Esasen Filistin topraklarında daha önceden yerleşmiş Osmanlı tebaası olan Yahudiler hiçbir problemle karşılaşmadan yaşamaktaydı. yeni Musevi göçleriyle Filistin'in bir Yahudi vatanı haline getirilmesine göz yummak istemeyen Osmanlı hükûmeti göçmenleri Filistin dışında başka bölgelere yönlendirmeye çalışmıştır.¹⁷ Fakat ısrarla ve inatla Filistin topraklarına göç ederek burada emlak ve arazi edinmeleri, ruhsatsız bina inşa etmeleri 1882 yılında padişah emriyle yasaklanmış ve bu yasağın titizlikle uygulanması istenmiştir.¹⁸ Bu yasağa uymayanların inşa ettikleri binaların ise mahkeme kararı aranmaksızın yıkılması karar bağlanmıştır.¹⁹ Buna karşılık Kudüs'e gelmeleri yasak olan Musevilerden bazılarının Dersaadet üzerinden Yafa İskelesi'ne varıp burada kendilerini Hıristiyan olarak göstererek mürur tezkiresi/seyahat belgesi almışlardır. Bu şekilde yalan beyanlara

¹⁷ BOA, Y. PRK. TŞF. 6/72. 10 Zilkâde 1319/18 Şubat 1902.

¹⁸ BOA, Y.A. HUS, 172/1 11 Kasım 1882; Y. PRK. BŞK, 6/77; İ. HUS, 91/2; HR. TH, 130/11; MV, 184/67. 25 Ocak 1914.

¹⁹ BOA, BEO, 268/20029. 31 Ağustos 1893; BEO, 4057/304223. 29 Haziran 1914.

karşı görevlilerin mürur tezkiresi verirken dikkatli davranmaları tembih edilmiştir.²⁰

Ziyaret maksadıyla Kudüs'e gitmek isteyenlere bir engel konulmayıp, geçici ikâmet belgesi verilerek üç ay kalma imkânı tanınmışken, burada yerleşmeleri ve geri dönmeleri sebebiyle Filistin topraklarına girişleri yasaklanmıştır.²¹ Filistin topraklarına Yahudi göçünün engellenmesi konusunda alınan bütün tedbirlere rağmen Musevi göçmenleri birtakım kanunsuz yollar ve yöntemlerle zaman içinde Filistin topraklarına yerleşerek toprak sahibi olmayı ve emlak edinmeyi başarmışlardır.²² Bunun sonucunda 1876 yılından 1908 yılına kadarki dönemde Filistin'deki Musevi nüfusu üç kat artarak 80 bine çıkmış, 40 bin dönüm arazi satın almış ve otuz üç yerleşim merkezi kurmuşlardır.²³ 1919 tarihli bir belgede de Musevilerin Kudüs'te 50 bin kadar nüfusa sahip oldukları, bütün Filistin'de ise tahminen 100 bin civarında oldukları kaydedilmektedir.²⁴

Diğer taraftan baskı uygulayarak Musevileri memleketlerinden çıkararak, kovan ve göçe zorlayan medeni devletlerle bunları memleketlerine kabul etmeyen devletler ve kuruluşlar, ülkesine kabul ettiği halde Filistin topraklarında Yahudileri iskân etmediği için Osmanlı hükûmetini haksız yere suçlayabilmişlerdir. Museviler ise hakları olduğu halde bunlara karşı bir itirazda bulunmamış ve aleyhlerinde faaliyete kalkışmamışlardır.²⁵ Musevileri ülkelerinden kovarak bir taraftan ülkelerindeki önemli bir sosyal problemi çözerken,

²⁰ BOA, HR. İD, 40/39. 6 Aralık 1894.

²¹ BOA, HR. SYS, 410/3. 18 Ekim 1900; DH. MUI, 26-2/29.

²² BOA, HR. HŞ. İŞO, 219/74. 10 Mayıs 1886.

²³ Mim Kemal Öke, *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar*, Çağ yayınları İstanbul 1991, s. 98.

²⁴ BOA, DH. EUM. 4. Şb, 22/40. 25 Eylül 1919.

²⁵ BOA, HR. SYS, 2157/3. 7 Haziran 1915; HR. SFR. 04, 286/59; HR. SYS, 2334/29. 9 Nisan 1919; Y. PRK. BŞK, 22/89. 5 Ağustos 1891.

diğer taraftan onların can ve mal güvenliği bahanesiyle Osmanlı devletinin iç işlerine müdahalede bulunuyorlardı. Dahası bunlardan bir kısmı Musevilerin Filistin topraklarına yerleştirilmesiyle önemli bir sermaye girişi olacağını ileri sürerek burada ticaretin canlanacağını ve maddi refahın artacağını iddia etmiştir.²⁶ Esasen Avrupa devletleri Musevilerin Filistin topraklarına göç ettirilmesiyle Osmanlı devletinin başını ağrıtabilecek siyasi ve sosyal bir problemle yüz yüze geleceğini çok iyi biliyorlardı.

Osmanlı devleti kendisine sığınan göçmenlere ırk, dil ve din ayırımı gözetmeksizin her zaman kucak açmıştır. Endülüs'ten sürgün edilen Müslümanların yanı sıra Yahudilere de Osmanlı devleti kapılarını açmıştır. Aynı şekildi Doğu Avrupa ve Rusya'da baskıya maruz kalan Musevilere de kapılarını açmış, topraklarında iskânlarına imkân vermiştir. Osmanlı devletinin izin vermeyip karşı çıktığı husus ise bir Yahudi devletinin altyapısını oluşturmak üzere sistematik bir şekilde Filistin topraklarına Musevilerin göç ettirilmesiydi. Devletin hakimiyetini ve bütünlüğünü ihlal anlamına gelen böyle siyasi bir girişimin kabul edildiğine dair tarihte bir örnek yoktur. İşte Osmanlı hükûmetinin Filistin topraklarına Musevi göçünü ve iskânını yasaklamasının esas sebebi buydu.

Osmanlı hükûmetinin aldığı bütün tedbirlere ve yabancılara arazi satışı yasak olmasına rağmen Museviler değişik yollar ve yöntemlerle Filistin topraklarında arazi almayı başardılar. Ecebiler bağlı buldukları konsolosları ve sefirleri vasıtasıyla hükûmetin kendilerine arazi ve emlak satışı yasağını aşmaya çalışmışlardır.²⁷

Öte yandan dünyanın muhtelif yerlerine dağılmış Yahudileri Filistin ve Suriye'de toplayarak Tevrat'tan çıkardıkları bir takım fasit ibarelere dayanarak gerçekleştirmek istedikleri birtakım kötü emellerini Yahudiler İttihadı adıyla kurdukları cemiyet vasıtasıyla yirmi senedir yürütmektedirler. Bu cemiyetin başındakiler Roşild, Hirş Veble Orod gibi sermaye sahibi zenginlerdir. Bunların Filistin topraklarında toplanmaları bu cemiyet tarafından planlanmıştır. Osmanlı hükûmetinin yasak koyması karşısında bu defa Romanya'da İntikam adıyla bir cemiyet kurdular. Bu cemiyetin maksadı Rusya'nın kendilerine uyguladığı baskıların intikamını almak, diğer taraftan Yahudileri kabul etmemesi sebebiyle Osmanlı devleti aleyhinde hareketlerde bulunmak ve intikam almaktır. Bu cemiyetin Suriye ve Filistin'deki şubelerini kuran önemli isimlerinden biri Rothschild'in vekili Yahudi asıllı Mösyö Frank'tır. Bunun esas amacı Filistin'de binlerce dönüm araziye Rothschildler namına satın almaktır. Arazi alım-satımı konusunda karşılaştığı problemleri çözmek için Dersaadet'e gelmiş, burada da cemiyetin bir şubesini kurmayı amaçlamıştır.²⁸

Aldığı bütün tedbirlere rağmen Musevi göçmenlerin Filistin topraklarına girişlerine mâni olamayan Osmanlı hükûmeti 24 Nisan 1900 tarihinde bütün gayr-i müslim göçmenlerin Osmanlı topraklarına girişlerini yasaklamak zorunda kalmıştır.²⁹

Arazi ve Emlak Edinme Yöntemleri

Museviler için Filistin'de toprak sahibi olmanın ne kadar önemli olduğunu ve bu konuda ne kadar kararlı olduklarını ele geçirdikleri arazi ve emlak kendileri dışında birine hiçbir şekilde devretmemeleri gayet açık bir şekilde göstermektedir. Dolayısıyla mülk sahibi olabilmek için neden her yola başvurdukları daha iyi

²⁶ Öke, *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar*, 105-106.

²⁷ BOA, C. HR, 97/4806. 16 Nisan 1847; C. HR, 38/1886. 28 Ekim 1791; A. MKT. MVL, 93/38. 13 Aralık 1857.

²⁸ BOA, Y. PRK. BŞK, 22/89. Tarihsiz.

²⁹ BOA, MV, 99/78. 24 Nisan 1900.

anlaşılabilir. Kaldı ki, Musevilerin Filistin'de sahip olmak istedikleri araziler sahipsiz boş araziler olmayıp, hemen tamamı ekilen ve sahibi bulunan arazilerdi.³⁰ Bu yüzden Musevilerin Suriye, Beyrut ve Kudüs'te arazi ve emlak almaları ve yerleşmeleri irade-i seniyye ile (Padişah emriyle) yasaklanmıştır.³¹ Kendilerine arazi satılması yasak olanlar sadece Museviler değil, Kudüs'teki Latin, Rum ve Ermeni manastırları için de bu yasak geçerli olup, halktan emlak, arazi ve arsa satın alındığı haberi üzerine bu yasağa dikkat etmeyen görevlilerin hükümete bildirilmesi istenmiştir. Önu alınmadığı takdirde gayr-i müslimlerin para ile emlak ve arazi edinmeye devam edecekleri, halkın elinde bir şey kalmayacağı dile getirilerek, kadınlardan ve evkaf müdürlerinden ev, emlak ve arazilerin manastırlara devredilmesine müsamaha göstermemeleri istenmiştir.³²

Devlet kurmak üzere çalışmalarını yoğunlaştıran Museviler Filistin'de mâli, zirâi, sınaî, ticârî ve gayr-i menkul sahalarındaki faaliyetlerine hız vermişlerdir.³³ Burada arazi ve emlak edinmek için sistematik bir yöntem takip ettikleri görülmektedir. Arazi ve emlak sahibi olabilmek için karşılaştıkları güçlükleri ve zorlukları sahtekarlık, rüşvet, tehdit ve baskı dahil olmak üzere her türlü usulü kullanarak aşmaya çabalamışlardır.

Rüşvet Yöntemi

Museviler açısından arazi sahibi olmanın en kolay yöntemlerinden biri devlet arazilerinin rüşvet yoluyla kendi adlarına tesciliydi. Nitekim bu yolla

³⁰ Ömer Telliöğlü, *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*, Kitabevi İstanbul 2015, 123.

³¹ BOA, BEO, 72/5327. 17 Eylül 1892; DH. MKT, 24/41. 15 Ekim 1895; DH. MUİ, 26/29; RH. MKT, 1908/19. 5 Ocak 1892; RH. MKT, 1911/115. 14 Ocak 1892.

³² BOA, İ. MVL, 219/7348. 30 Ağustos 1851.

³³ BOA, DH. KMS, 11/15-3. 14 Şubat 1914.

Hayfa'da sahipleri başka yere göç edenlerin mahlul arazileri rüşvet karşılığında Musevi göçmenlere tahsis edilmiştir.³⁴ Rüşvet karşılığında nüfus defterlerinde ve tapu kayıtlarında tahrifatlar yapılarak Musevi göçmenleri eskiden beri Osmanlı vatandaşımı gibi gösteriliyor veya defterdeki isimlerinin karşısına "memleketlerine dönmüştür" kaydı konularak ya da defterle hiç kaydedilmeyerek Filistin topraklarına girişlerine izin veriliyordu.³⁵

Devlete ait mîrî arazilerle vakıf arazileri de kanun dışı birtakım yollarla Musevilerin eline geçmiştir. Taberiye'de kaymakam, nâib, başkâtip iş birliği yaparak sahte vekaletlerle bir kısım yerleri Musevi göçmenlere tahsis etmişlerdir. Sahipleri askerde veya uzak yerlerde bulunanların ve okuma yazma bilmeyenlerin arazileri de düzenlenen sahte belgelerle Musevilere intikal ettirilmiştir.³⁶

Diğer taraftan Yafa'ya girişleri yasaklanan Musevi göçmenlerden beşer lira rüşvet alarak girişlerine müsaade eden Kudüs Polis Ser-komiseri Süleyman Efendi ile Yafa Komiseri ve diğer polisler hakkında acilen gerekli tahkikat yapılmış,³⁷ Yafa eski Kaymakamı Abdüsselam Efendi'nin para karşılığında Yafa iskelesine gelen Musevileri Filistin topraklarına soktuğu gerekçesiyle hakkında tahkikat yapılması istenmiştir.³⁸

İdareci ve Memurların Görevlerini

Kötüye Kullanmaları

Musevilerin en çok rağbet ettikleri yerlerden biri olan Kudüs'te bazı görevlilerin birtakım

³⁴ BOA, DH. MKT, 391/68. 22 Temmuz 1895.

³⁵ Telliöğlü, *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*, 138-1141. Memurların aldığı rüşvetlere örnek olarak hakkında tahkikat yapılan Kudüs Mutasarrıfı Kazım Bey'in kimlerden ne kadar rüşvet aldığına dair bilgi için bk. Aynı eser144-145.

³⁶ BOA, BEO, 65/4869. 5 Eylül 1892; Telliöğlü, *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*, 131.

³⁷ BOA, ZB, 443/40. 11 Temmuz 1895.

³⁸ BOA, DH. MKT, 2269/100. 8 Kasım 1899.

menfaatler karşılığında Musevilerin amaçlarına hizmet etmesi onların işlerini kolaylaştırmıştır. Kudüs Mutasarrıfı İbrahim Paşa'nın rüşvet karşılığında birçok yeri yasağa rağmen ecnebilere ve Musevi göçmenlere sattığı iddia edilmiş³⁹ ve görevini kötüye kullandığı gerekçesiyle hakkında tahkikat yapılmıştır.⁴⁰ Bazı kaza kaymakamları ile vakıf görevlilerinin de görevlerini istismar ettikleri bildirilmiştir.⁴¹ Kudüs Sancağı Defter-i Hakanî Müfettişi Zekai Efendi'nin Musevilerin iskanına göz yumduğu ve yolsuzluk iddiasıyla hakkında şikayette bulunulmuştur.⁴² Musa Kazım Efendi Safed Kaymakam'ı iken Rusya'dan gelen Yahudi muhacirlerin iskanında kaza naibi, mal müdürü, belediye reisi ve diğer memurlarla birlikte kanunsuz işlem yaptıklarından haklarında tahkikat yapılmıştır.⁴³

Memurlar hakkındaki şikayetleri tahkik etmekle görevlendirilerek bölgeye gönderilen müfettişlerin de zaman zaman görevlerini kötüye kullandıklarına şahit olunmaktadır. Bunlardan Müfettiş Zekai Efendi'nin hususî görevle Yafa'da bulunduğu sırada Musevi göçmenlerin yerleşmelerine ve bina yapmalarına ruhsat vererek yetkisini kötüye kullandığı bildirilmiştir.⁴⁴

Sahte Kimlikler ve Belgelerle Arazi

Edinme

Filistin'de toprak sahibi olmak için her türlü fırsatı değerlendiren Yahudiler, sahte kimlikler ve

³⁹ BOA, BEO, 42/3143. 31 Temmuz 1892.

⁴⁰ BOA, DH. MKT, 2318/52. 14 Mart 1900; ŞD, 2292/6. 6 Mayıs 1900. Kudüs'te görev yapan ve haklarında rüşvet suçlaması bulunan idarecilerin dürüst oldukları ve Musevilerin faaliyetlerine göz yummadıkları belirtilmektedir, bk. Öke, *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar*, 99-100.

⁴¹ BOA, HR. MTV, 714/84; HR. SYS, 411/4; ŞD, 2276/62; ŞD, 2276/38. 31 Ocak 1888.

⁴² BOA, Y. PRK. AZI, 33/79. 8 Ekim 1896.

⁴³ BOA, DH. MKT, 83/15. 11 Eylül 1893.

⁴⁴ BOA, BEO, 913/68413. 28 Şubat 1897.

müstear isimler kullanarak da emlak sahibi olmaya çalışmışlar ve düzenlenen sahte kimliklerle Kudüs'te arazi satın almaya devam etmişlerdir. Ölen dindaşlarının belgelerini alıp, adlarını değiştirmişler ve hileli yollarla Kudüs'te nüfuslarını dört sene içinde iki katına çıkarmışlar ve kırk bini aşmıştır. Bunun önüne geçmek için birtakım tedbirlerini alınmasını zaruri hale gelmiştir.⁴⁵

Öte yandan Musevilerin müstear/takma bir isimle veya kendi adlarına gayr-i resmi düzenlenen tapu senetleriyle yüksek bedeller ödeyerek arazi aldıklarının belirlenmesi üzerine Beyrut vilayeti ve Kudüs Sancağında bu şekilde arazi alım-satımı yasaklanmıştır.⁴⁶ Ölenlerin geride bıraktıkları varislerin yaşlarının küçük olmasından yararlanılarak sahip oldukları yerler rüşvet karşılığı Musevilere intikal ettiriliyordu.⁴⁷ Musevi göçmenlere yasağa rağmen hâne inşa ederek iskânlarına izin veren ve vatandaşlığa kabul eden yetkililer hakkında tahkikat yapılması, yasağa riayet edilmesi istenmiştir.⁴⁸ Kaymakam Hikmet Efendi'nin döneminde Yafa'da Musevi muhacirlerin bina yapmalarına göz yumulduğuna dair şikayetler vuku bulmuş, bunun üzerine konunun tahkik edilmesi ve inşa olunan binaların mahkeme kararı olmadan yıkılması istenmiştir.⁴⁹

Evrakta Sahtecilik

Musevi göçmenlere arazi temininde izlenen yöntemlerden birisi de Müslümanların tasarrufunda bulunan ve devlete ait arazilerin yerel memurlar tarafından resmi kayıtlarda tahrifatlar yapılarak satılması şeklinde olmuştur.⁵⁰

⁴⁵ BOA, Y. PRK. DH, 7/29. 11 Ocak 1894.

⁴⁶ BOA, DH. MKT, 2025/36. 26 Kasım 1892.

⁴⁷ BOA, BEO, 2503/187651. 9 Şubat 1905.

⁴⁸ BOA, ŞD, 2275/34. 22 Temmuz 1886.

⁴⁹ BOA, BEO, 268/20029. 31 Ağustos 1893.

⁵⁰ BOA, BEO, 65/4869. 5 Eylül 1892.

Kaçak yollarla ecnebi olarak Osmanlı topraklarına girmiş olan Museviler Hayfa Belediye başkanı Mustafa Efendi'nin düzenlediği sahte ruhsatnameler ve mahalli memurların tarafından tanzim edilen evraklarla bir günde Safed ve Taberiya'da doğmuş ve eskiden beri burada oturan vatandaş haline gelmişlerdir. Şakir Paşa'nın vekili Akka Müftüsü Ali Efendi ve Nasrullah el-Hûrî on sekiz bin lira karşılığında vatanın ve devletin menfaatini göz ardı ederek Musevileri arazi ve mülk sahibi yapmışlardır. Hayfa'ya gelen Museviler Sadık Paşa'dan iki üç bin kuruş değerinde olan yeri iki bin liraya satın alıp yerleşmişlerdir. Arkasından otuz bin lira değerinde olan otuz bin dönüm arazi de beş dönüm sayılarak on beş bin kuruşa Yahudilere satılmıştır. Daha başka araziler de yine Hayfa belediye reisi Mustafa ile mahkeme âzâsı Necib Efendi tarafından halkın elinden ucuz fiyata alınarak Musevilere satılmıştır.

İdarecilere kesenin ağzını açan ve hesapsız para veren Yahudiler onların nezdinde hatırı sayılır adamlar olmuşlar ve onlardan aldıkları güçle Müslüman halka hapis ve işkence dahil her türlü eza-cefayı yapmaktan geri durmamış, ırz ve namuslarına tasalluta yeltenmişlerdir.⁵¹ Yahudilerin arazi ve emlak yüksek bedeller ödemesi halkı arazi ve arsalarını satmaya sevk etmiştir. Yerli halktan bazıları tapuya kayıtlı olan veya olmayan arazilerini daha yüksek fiyata satabilmek için mahkemelerde anlaşmalı/muvazaalı davalar açarak devlet arazilerini mülke dönüştürmüş ve ecnebilere satmışlardır. Ecnebilere eline geçen bu yerlerde kilise, hastane ve mektep gibi binalar yapılmıştır. Bunun önüne geçmek için mahkemelerde Defter-i Hakânî memurlarının hazır bulundurulması istenmiştir.⁵² Bu arada Musevilerin talepleri arazi fiyatlarının artmasına sebep olmuştur.⁵³ Aydın

valisi Kâmil Paşa'nın da Filistin'deki arazilerini Musevilere satmaya kalkışmış, bunun padişah tarafından duyulması üzerine bu satıştan vazgeçmesi istenmiştir.⁵⁴

Faizle Borçlandırarak Halkın Arazilerine El Konulması

Halkın elindeki toprakları almak için takip edilen usullerden biri de emlak ve arazileri rehin edilerek fahiş/yüksek faizlerle borçlandırılmak şeklinde olmuştur. Borcun aslı on on beş bin kuruş iken, birkaç sene içinde çiftçilerin hiçbir şekilde ödeyemeyecekleri oranlarda artarak beş-on katına çıkıyor, sonuçta alacaklılar tarafından ya toprağına el konuyor ya da mahsulü alınarak elinde geçimini sağlayacak bir şeyi kalmıyor. Bu usulü vilayetin her yerinde kurdukları banka şubeleri vasıtasıyla yaptıkları belirtilerek, hükümetin onayı olmadan arazilerin rehin gösterilmesinin geçersiz sayılmasına dair bir düzenleme yapılmasının zaruri olduğuna dikkat çekilmiştir.⁵⁵

Yine Ziraat Bankası'na borçlanan ve borcunu zamanında ödeyemediği için haczedilen ve açık artırma yoluyla satışa çıkarılan köylülerin arazileri Museviler tarafından satın alınıyordu.⁵⁶ Ayrıca Musevi olan veya Museviler adına çalışan bankerler/tefeciler de benzer şekilde köylüleri yüksek faizlerle borçlandırmakta, katlanarak artan ve ödenemez hale gelen borçlarına karşılık teminat gösterdikleri emlak ve arazilerine el koymaktaydı.

Arazi satışına ilişkin uygulamaya konulan hileli yollardan biri de alınan borç ödeninceye kadar arazinin rehin olarak alacaklının kullanımına verilmesi şeklinde idi. Cezayir muhacirlerine tahsis edilen Taberiye kazasına bağlı bazı köylerdeki arazileri Cezayirli Ali Paşa'nın hileli yollarla ele

⁵¹ BOA, Y. PRK. AZJ, 27/39. 15 Ağustos 1893.

⁵² BOA, DH. MKT, 196/62. 3 Ocak 1894.

⁵³ DH. İ. UM. EK, 6/90. 9 Mart 1915.

⁵⁴ BOA, Y. EE. KP, 36/3538. 12 Ağustos 1923.

⁵⁵ BOA, ŞD. TNZ, 2272/86. 29 Ocak 1881.

⁵⁶ Tellioğlu, *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*, 134-135.

geçirdiği ve Siyonist Cemiyeti'ne satmak istediği iddia edilmiştir. Bu amaçla Fransız Mösyö Henri Frank'a borcuna karşılık söz konusu arazileri terhin etmiş ve bunda herhangi bir sakınca olmadığı belirtilmiştir.⁵⁷

Baskı Tehdit ve Zorbalık Yolu

Yahudilerin Filistin topraklarında arazi ve emlak edinmek için işi baskı, sindirme ve zorbalık boyutuna kadar götürmekten çekinmemişlerdir.⁵⁸ Taberya Kazası'nda yaşayan Delayke aşiretinin sahip oldukları arazi Filistin Musevi Cemiyeti tarafından gasp edilmiştir.⁵⁹ İdare meclisi üyesi Musevi temsilcileri nüfuzlarını kullanarak halkın elinden düşük bedellerle arazilerini almışlar ve Musevi göçmenlerini iskâna çalışmışlardır.⁶⁰

Yahudi Sermayedarların Katkıları

Filistin'e göçürülen Musevilerin iskânı için kurulacak kolonilerin/yerleşim yerleri, merkezi Avrupa'da bulunan siyonist örgütlerin bölgedeki temsilcileri vasıtasıyla tedarik ediliyordu.⁶¹ Bu örgütlerin siyasi ve ekonomik alanda en büyük destekçileri Rothschild ailesi gibi büyük sermaye sahibi Yahudi bankerlerdi.⁶² Rothschild ailesi değişik yollarla Hayfa, Safed ve Yafa'da ziraat gerekçesiyle edindikleri binlerce dönüm araziyi Musevi iskan ettirmeyeceklerine dair taahhütte

bulunmalarına rağmen onlara tahsis etmişlerdir.⁶³ Baron Edward Rothschild Musevi göçebelerin iskânı için geniş araziler satın almak gayesiyle Filistin'e seyahatte bulunmuş ve bunun için sekiz milyon Frank ayırmıştır.⁶⁴ Görevlendirdikleri özel adamları vasıtasıyla Filistin'de üç yüz bin dönümü aşkın arazinin sahibi olmuşlardır.⁶⁵ Ayrıca Filistin topraklarında Avrupa'dan gelecek Musevi göçmenlere tahsis edilmek üzere dört milyon üç yüz bin dönüm kadar arazinin makul bir bedelle kendilerine verilmesini talep etmişlerdir. Kendilerine tahsis edilecek topraklarda *İskân-ı Muhâcirîn Osmanlı Kumpanyası* adıyla kurulacak idari, adli, mali ve askeri bütün görevlilerin kendilerinden teşekkül etmesi gibi imtiyazlar talep etmişlerdir. Ancak böyle bir talep Osmanlı hükûmeti tarafından kabul edilmemiştir.⁶⁶

Rothschildler gibi Musevilere arazi ve emlak sağlayan sarrafların ve bankerlerin vekilleri hükûmete müracaat ederek ellerinde bulunan büyük arazilerin boş ve âtil kaldığını ileri sürerek Avrupa'dan gelen Musevi muhacirlerin iskânına tahsis edilmesini talep etmişlerdir. Böyle olduğu takdirde bunların Osmanlı tâbiyetine geçeceklerini, vilayetlerin nüfusunun artmasıyla devlet gelirlerinin de artacağını gerekçe göstererek hedeflerine ulaşmaya çalışmışlardır. Ayrıca Rothschildler ailesinin hazineye borç vermek suretiyle yardımlarda bulunduğunu ve kolaylık gösterdiğini de dile getirerek Osmanlı hükûmetini minnet altına sokmak istemişlerdir.⁶⁷ Filistin topraklarında çok geniş araziler satın alan Yahudi tüccarlar

⁵⁷ BOA, DH. İD, 155/5. 29 Aralık 1912.

⁵⁸ BOA, Y. PRK. BŞK, 4/52. 2 Şubat 1881.

⁵⁹ BOA, BEO, 2503/187651. 9 Şubat 1905.

⁶⁰ BOA, BEO, 460/34426. 21 Ağustos 1894.

⁶¹ BOA, DH. MUİ, 15/23. 20 Ocak 1910.

⁶² BOA, BEO, 107/7958. /16 Kasım 1892; Y. PRK. DH, 7/29. 13 Ocak 1894. Belgede; "Musevilerin ziyaret ve ikametleri için her ne kadar müddet tayin olunmakta ise de bunlardan bir kısmı hile ve desise ve akçe kuvvetiyle memurîn-i mahalliyeyi itmâ ederek orada kalmakta" denilmektedir, bk. BOA, Y. PRK. DH, 7/29. 11 Ocak 1914.

⁶³ BOA, BEO, 524/39289. 28 Kasım 1894; BEO, 1357/101738-1. 16 Ağustos 1899; BEO, 4248/318586-2. 29 Aralık 1913; Y. MTV, 198/12. 12 Temmuz 1899; Y. PRK. AZJ, 30/37; Y. MTV, 200/41. 14 Mart 1900; BEO, 2/149-6, 9. 26 Mart 1890.

⁶⁴ BOA, DH. KMS, 11/15-3. 1 Şubat 1914.

⁶⁵ BOA, DH. MKT, 389/66-1. 11 Haziran 1895.

⁶⁶ BOA, Y. A. RES, 5/58. 9 Mayıs 1880.

⁶⁷ BOA, Y. PRK. SRN, 3/43-1. Tarihsiz.

karşılaştıkları kanuni engelleri aşmak için başta devlet görevlileri olmak üzere birçok kişiye rüşvet verdikleri gibi daha sonra kendilerine zorluk çıkardıklarında şantaj olarak kullanmak üzere bu kişilerin kayıtlarını tutmuşlardır.⁶⁸

Diğer taraftan Hayfa'da Rus Musevi kolonisi/müstemlekesi kurmayı planlayan Rus Musevileri Cemiyeti'nden bazıları, emlak ve arazi satın almak üzere Hayfa'ya gitmişlerdir. Cemiyetin Hayfa'daki temsilcisi Yakana Fanken isimli şahıs Mahmud el-Hac Halife'den çok geniş arazi satın almış ve devlete ait bir miktar araziye de buraya dahil ettirmiş, sonra Rus Musevi Cemiyeti'nden birine devretmiştir. Onlar da arazide bina inşasına başlamışlardır. Yakana Fanken on iki sene kadar önce Hayfa'ya gelerek kendisini Osmanlı vatandaşı olarak tanıtmış, satın aldığı arazileri de tapuya bu şekilde kaydettirmiştir. Arazileri satın aldıktan sonra ise Rus tebaasından olduğunu beyan etmiştir.⁶⁹ Öte yandan Şayed isimli bir şahıs da Hayfa'da başkası adına satın aldığı dört bin dönüm büyüklüğünde bir arazi ve arsa ile birtakım binaları bir ecnebiye devretmek istemiştir. Fakat Suriye ve Kudüs'te yabancı Musevilerin iskânı yasak olduğundan arazinin devrine müsaade edilmemiştir.⁷⁰

Sultandan Arazi Talepleri ve Sonuç

Arazi ve emlak edinmek için her türlü hileli ve kanunsuz yollara başvuran Yahudiler birtakım tekliflerle padişahın toprak talep etmeye kadar işi götürmüşlerdir. Sultan II. Abdülhamid'e dış borçları üstlenerek devleti mali sıkıntıdan kurtaracak tekliflerde bulunarak bir anlamda arazi satın almak istemişlerdir. Ancak bu teklifler Padişah tarafından

hiçbir surette kabul edilmemiştir. Musevi Nevlinsky Yıldız Sarayı'na sunduğu bir raporda Osmanlı hükümetinin içinde bulunduğu siyasi ve iktisadi durumu özetledikten sonra takip edilecek en makul yolun Sultanın kendi idaresinde Filistin topraklarına yerleşmelerine izin vermek olduğunu, böyle yaptığı takdirde hem büyük sermaye sahibi Yahudilerin maddi desteğini, hem onların elinde bulunan büyük gazetelerin desteğini elde edeceğini, aksi halde Musevilerin başka yollardan zaten emellerine ulaşacaklarını belirtmiştir.⁷¹

Devleti mali krizden ve sıkıntıdan tamamen kurtaracak benzer bir teklif de Theodor Herzl tarafından yapılmıştır.⁷² Bilindiği üzere Sultan II. Abdülhamid bu teklifler ve talaplar karşısında kesin, net ve kararlı bir tutum sergilemiş, Filistin'de en küçük bir toprak parçası bile vermeyeceğini açıkça ifade etmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurulmasına karşı gösterdiği kararlı tavır ve direnç siyasi, ekonomik, dini her türlü vasıtayı kullanan Museviler otuz yılı aşkın devam eden mücadeleleri sonucunda hedeflerine ulaşamamışlardır.

Diğer taraftan 1891 tarihli bir belgede şu hususlara yer verilmektedir. Bugün beş kıtada bulunan Musevilerin gözü Filistin topraklarındadır. İsrail devletini kurmak için özellikle son yirmi yıldan beri olağan üstü çaba sarf ettikleri görülmektedir. Şayet bunlara izin verilecek olursa otuz sene geçmeden bütün Filistin'i ele geçireceklerinde şüphe yoktur. Bundan beş on sene önce faraza on kuruş olan bir araziye bugün Yahudiler iki üç yüz veya daha fazla fiyata satın almaktadır. Çiftçilikle uğraşan köylülerin bunların entrikalarına aldanmaları ve paraya tamah etmeleri sebebiyle Hayfa'dan Gazze'ye kadarki sahilin yüzde ellisini ellerine geçireceklerdir. Kudüs ve

⁶⁸ Telliöglü, *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*, 132.

⁶⁹ BOA, BEO, 2975/223116-3. Tarihsiz.

⁷⁰ BOA, DH. MKT, 1886/27-1. 2 Kasım 1891.

⁷¹ BOA, Y. PRK. TKM, 38/51. 4 Nisan 1881.

⁷² BOA, Y. MTV, 285/162. 30 Nisan 1899.

çevresinde sanat, ticaret ve ziraatı ellerine geçirmişlerdir. Beş on sene sonra Müslüman gayr-i müslim halkın elindeki arazileri ele geçirecekleri gibi dükkân ve mağazaları da ele geçireceklerdir. Rothschild, Heres, Alliance İsrailiyet gibi cemiyetlerin de milyonlarca Frank yardımlarıyla harpsız-darpsız bunun gerçekleştirecekleri Kudüs kaymakam mülazımı Boyacıyan Mihran tarafından ifade edilmiştir.⁷³

Osmanlı Devleti'nin aldığı bütün tedbirlere rağmen Museviler nihai hedeflerine ulaşamamış olsalar da 1880-1914 yılları arasında altı yüz elli bin dönüm araziye ele geçirmiş, bu arazi üzerine seksen beş bin göçmen yerleştirmişlerdir.⁷⁴ Musevi göçlerinin doğurduğu siyasi, ticârî, ahlakî problemlerin yanında yerleştikleri yerlerde sağlık ve temizlik problemi de ortaya çıkmıştır. Zira Museviler temizliğe fitrat itibarıyla meyilli olmadıkları ve itina göstermedikleri için umumi sağlığı ihlal etmişlerdir. Uyguladıkları sinsi yöntemlerle yerli halkın arazilerini ele geçirecek onları dağılıp gitmeye mecbur etmişlerdir.⁷⁵

Âsım isimli bir şahıs tarafından Dersaadet'e gönderilen raporda ise Kudüs'teki Yahudiler hakkında şu hususlar dile getirilmektedir. Ticaret, sanat, ziraatın Yahudilerin eline geçmesi ile Müslüman ve Hristiyan halk fakirleştiğinden birçoğunun geçimleri vakıflardan alacakları tahsisata kalmıştır. Vatanlarından kovularak Filistin topraklarına gelen Museviler mensup oldukları konsoloslukların himayesi ile elde ettikleri nüfuz sayesinde hem halkı hem de mahalli memurları birçok sıkıntıya sokmuşlardır. Arazi ve emlaklarını kaybederek fakirleşen halk, Musevilerin her geçen

gün artan nüfusu karşısında azınlık durumuna düşmüşlerdir. Ağır faiz yükü altında ezilen köylüler, borçlarına karşılık ya arazilerini kaybetmiş ya da onların hesabına çalışır hale gelmişlerdir.⁷⁶ Böylece kutsal topraklardaki arazilerin el değiştirmesiyle arazileri ellerinden alınan köylüler, Musevi kolonilerinde hizmetçi durumuna düşüyorlardı.⁷⁷

İnşaat Faaliyetleri

Museviler emirlere bir süre uygun hareket etmişlerse de bir süre sonra bu emirlere aldırış etmemişlerdir. Arazi ve emlak edinme konusunda kanunlara riayet etmeyen ve yasaklara aldırış etmeyenlerin mektep, mabet, hâne ve hastane gibi binalar inşa ederken yasalara uymalarını beklemek çok makul değildir. Nitekim inşaat yaparken çoğunlukla izin almadıkları gibi devlet arazileri veya vakıf arsalarına tecavüz etmekten de kaçınmamışlardır. Yafa'da ele geçirdikleri araziler üzerine ev, dükkân, fırın ve mağaza gibi iskâna mahsus ruhsatsız binalar yapmışlardır. Mîrî arazi üzerine izinsiz bina inşa edilmesi yasak olduğu halde, Rothschildlerin desteğiyle inşa edilen yüz kırk sekiz yerleşim yeri ve yanındaki iki mabet, ayrıca Yafa'da ve Gazze'nin muhtelif yerlerinde yapılan binaların büyük bir kısmı ruhsatsız inşa edilmiştir. Bunların bir kısmının yıkılmasına karar verilerek, bundan böyle irade-i seniyye olmaksızın mîrî araziye bina yaptırılmaması konusunda ikazda bulunulmuş, bir kısmına öşür takdir edilerek senet verilmesi kararlaştırılmıştır.⁷⁸ Ancak ruhsatsız bina yaptırılmaması hususunda tebligatlarda bulunulduysa da yeterince etkili olmamıştır. Musevilerin kendilerinden ustaları ve kalfaları

⁷³ BOA, Y. PRK. UM, 23/66. 27 Eylül 1891.

⁷⁴ *Osmanlı'dan Günümüze Filistin Sempozyumu 28-29 Kasım 2013*, Ömer Telliöğlü, "Filistin'e Musevi Göçü, Arazi Satışı ve Kolonileşme Sürecinde Uygulanan Yöntemler", Türk Tarih Kurumu Ankara 2014, 200.

⁷⁵ BOA, ŞD, 2280/26. 25 Şubat 1893.

⁷⁶ BOA, Y. PRK. AZN, 5/9. 29 Ocak 1891.

⁷⁷ Telliöğlü, "Filistin'e Musevi Göçü, Arazi Satışı ve Kolonileşme Sürecinde Uygulanan Yöntemler", 196.

⁷⁸ BOA, Y. PRK. DH, 6/60-2. 3 Temmuz 1893.

olduğundan her fırsatta/fırsat buldukça geceleri dahi (gecekondu) bina yapmaya devam etmişlerdir. Koloni denilen toplu iskâna mahsus yerler hazırlayarak buraları göç edeceklere tahsis etmişler, böylece göçü hızlandırarak Filistin topraklarındaki nüfuslarını her geçen gün artırmışlardır. Her ne kadar uyarılarda bulunulsa da verecekleri taahhüt ve teminatlara uymayacaklarını şimdiye kadar ortaya koydukları entrikalardan anlamak hiç de zor değildir.⁷⁹

Kudüs'te yabancıların artan ruhsatsız bina inşa etmelerine engel olamayan yerel idareciler çare olarak bir teklif hazırlamışlardır. Bu teklifte, ecnebilerin Kudüs'te satın aldıkları arazi üzerine hükümetten izin almadıkça hastane, mektep ve kilise gibi binalar inşa etmelerine mâni olunması, inşa edecek olurlarsa yıkılmasını peşinen kabul ettiklerine dair bir senet imzalamaları talep edilmiştir. Almanya Sefâreti'nin bunun ecnebilerin mülk edinmelerine dair yasaya aykırı olduğunun dile getirilmesi üzerine konu Meclis-i Vükelâda görüşülmüştür. Ecnebilerin yanı sıra Osmanlı tebaasına mensup olanların da sahibi oldukları arazi üzerine ruhsatsız kilise, mektep ve hastane gibi binalar inşa etmeleri mümkün olmadığı gibi mektebin kiliseye, hastanenin mektebe veya mektebin hastaneye dönüştürülmesinde de ruhsat alınması şarttır.⁸⁰ Alman tebaasından olup, Osmanlı sınırları içinde mülk edinenlerin bu kurala uyacaklarına dair sefâret tarafından teminat verilmesi halinde kendilerinden söz konusu senedin alınmayacağına karar verilmiştir.⁸¹ Fakat sefâretin bu konuda teminat veremeyeceğini bildirmesi üzerine yerel idarecilerin talebi doğrultusunda arazi veya emlak alan ecnebiden ruhsatsız bina yaptıkları takdirde yıkılmasını peşinen kabul

ettiklerine dair kendilerinden senet alınmasının yerinde olduğuna karar verilmiştir.⁸²

Musevilerin Vakıf Arazilerine Tecavüzleri

Filistin'in birçok bölgesinde ve özellikle Kudüs'te gerek Osmanlı öncesinde gerek Osmanlı döneminde kurulmuş birçok vakıf ve bu vakıflara ait geniş araziler ve çok sayıda vakıf eseri binalar bulunmaktaydı. Özellikle 19. yüzyılda meydana gelen siyasi hadiseler sebebiyle devletin gücünün ve otoritesinin zayıflaması vakıf arazilerini de müdahaleye açık hale getirmiştir. Vakıf görevlilerinin ihmal, kusur hatta istismarları da bu müdahalelere davetiye çıkarıyordu. Kendilerine yüksek miktarda paralar teklif edilen vakıf mütevellilerinin bir kısmı yerel idarecilerin de göz yummasıyla vakfa ait gayr-i menkulleri gayr-i müslimlere satmakta bir sakınca görmemişlerdir.⁸³ Vakıfların idaresinde yaşanan istismarlar ve keyfilikler bazı duyarlı kişiler tarafından hükümete bildirilmiştir. Museviler Filistin topraklarında işgal ettikleri vakıf arazileri üzerine mektep, hastane ve evler inşa etmişlerdir.⁸⁴ Taberiye'ye bağlı Şecere nahiyesinde bir cami vakfına ait emlake el koymuşlardır. Gazze'de Şeyh İbrahim Ebû Arkûb vakfına ait gayr-i menkulu yerel idarecilerin de iş birliği ile ve Akka'ya bağlı Nâsıra kazasında Nebi Saîn Camii'nin altı bin dönüm arazisini kanun dışı yollarla ellerine geçirmişlerdir. Bu kanunsuz işlere göz yummayıp karşı çıkanlar ise baskıyla sindirilmişlerdir.⁸⁵ Museviler yaptıkları kanunsuzlukların dile getirilmemesi ve

⁷⁹ BOA, MV, 81/11-1. 19 Ağustos 1894.

⁸⁰ Nevzat Sağlam, "Arşiv Belgelerine Göre Selahaddin Eyyübî'nin Kudüs Vakıfları," *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, vol. 6, No. 6 December 2017, s. 415-417.

⁸¹ Brahim Bouazi, *19. yüzyılda Filistin'de Arazi Satışları*, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi 2011, s. 50-51.

⁸² Türker, *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*, 169.

⁷⁹ BOA, Y. PRK. DH, 6/60-3-4. 3. Temmuz 1893.

⁸⁰ BOA, MV, 81/20. 23 Safer 1312/26 Ağustos 1894.

⁸¹ BOA, MV, 76/1-1. 23 Ağustos 1893.

duyulmaması için ise yerel basını da verdikleri paralarla susturma yoluna gitmişlerdir.⁸⁶

Rusya ve Romanya'dan sürgün edilen Musevilerin Kudüs civarında bir Musevi devleti kurmak için Londra ve Paris şehirlerinde “İstimlâkât-ı Museviyye” ve “Siyonist” adı altında zengin ve nüfuzlu cemiyetler kurmuşlardır. Dinen ve siyaseten zararlı olduğu aşikâr olan bu oluşumun önlenmesi için Avrupa'dan gelen Musevilerin mukaddes beldelerde iskânı ve özellikle Kudüs'te bunlara toprak devri kesin bir şekilde yasaklanmasına rağmen Kudüs civarında söz konusu cemiyetler adına vekilleri olan Ososki adlı Musevi tarafından arazi alınarak Museviler iskân ettirilmiştir. Buna engel olmak bir yana araziye ortak olan Müslümanlara da ferağ için baskı uygulanmıştır. Şecere Nâhiyesi'nin Musevilere satılması üzerine oradaki Camiinin vakfının da Museviler tarafından zapt edildiği buna karşı çıkan Müslümanları hapsedtikleri haber alınmıştır. Alınan pek çok tedbire rağmen her geçen gün Museviler Filistin topraklarında büyük araziler alarak yerleşmişler ve nüfuslarını artırmışlardır.⁸⁷ Musevilerin Kudüs'te üzerine hastane inşa ettikleri yerlerden biri bir de zaviyesi bulunan⁸⁸ Şeyh İbrahim el-Ezrak tarafından tesis edilmiş olan Camiu'l-Ezrak vakfının arsasıdır.⁸⁹

Urbandan Ebu Hayr ve ortaklarının eskiden beri mutasarrıf oldukları Nebi Robil (as) vakfı arazisinin Kudüs Evkaf muhasebeciliği tarafından Musevilere kiralandığı bildirilmiştir. Ancak mutasarrıflığın cevabından söz konusu şahısların

⁸⁶ Tellioglu, “Filistin'e Musevi Göçü, Arazi Satışı ve Kolonileşme Sürecinde Uygulanan Yöntemler”, 198.

⁸⁷ BOA, Y. PRK. BŞK, 80/55. 11 Ocak 1910.

⁸⁸ Ebü'l-Yümn Mücirüddin Abdurrahman Ebü'l-Yümn el-Uleymi, *el-Ünsü'l-Celil bi-Târihi'l-Kuds ve'l-Halil*, (tah. Mahmûd Ali Ataullah), Amman: Mektebetu Dendis, 1999/1420. c. 2, s. 98.

⁸⁹ BOA, DH. İD. 142/6. 26 Haziran 1912.

vakfa ait araziye hüccetsiz ve fuzuli zapt ettikleri, arazinin icarına ilişkin müzayede yapıldığı, ihkâk-ı haktan ve menfaatlerini kaybetmekten korktukları için şikâyette buldukları anlaşılmıştır.⁹⁰ Vakıf arazilerine göz diken Museviler ve İngilizler izinsiz binalar ve hastane inşa ederek vakıf arazilerine tecavüz etmişler, Gazze eski müftüsü Muhammed el-Hanefî'nin ifadesine göre, Gazze kaymakamı Hasan Bey ve arkadaşlarının ihmal, kusur hatta yardımlarıyla Yahudiler arazilerinin ve Ali b. Alil el Ömerî evladından eş-Şeyh İbrahim Ebu Arküb Vakfı'nın bitişiğindeki el-Halil el-Hâc Osman el-Felâyinî (?) vakfına ait yeri ele geçirmişler, Ebu Arküb Vakfı'nın yerlerini geçirmek için de büyük paralar teklif etmişlerdir. Vakıfları bakımsızlıktan evkâf-ı münderiseye dönüştürerek işlevsiz hale getiriyor böylece gayr-i müslimlere devretmektedirler.⁹¹

Yabancıların hileli yollarla alım-satım usulüne uymadan Filistin'de arazi sahibi olmaya çalıştıkları, mîrî arazileri konusunda da tapu nizamına riayet edilmeksizin Kudüs'te birçok yerin satıldığı ve sahipleri bilinemediğinden emlak tahriri yapılması istenmiştir. Vakıf arazilerinin de mütevelliler tarafından satıldığı, paraya tamah edenlerin ellerindeki yerleri çıkardıkları belirtilerek, bu işin bir nizama sokulması için Esad Efendi görevlendirilmiştir.⁹²

Misgab Ladah Hastanesi

Arşiv belgelerinde hastanenin adı Mizgab Ladah (مذغاب لادح), Mizhab Ladah (مذحاب لادح) Miskab Ladah (مسكاب لادح), Misgab Ladah (ميسغاب لادح) ve (مذغاب لاداش) Mizgab Ladaş şeklinde kaydedilmiş, hastanenin internet sitesinde ise

⁹⁰ BOA, DH. MKT, 2785/36. 8 Mart 1909.

⁹¹ BOA, HR. MTV, 716/110. 21 Eylül 1895.

⁹² BOA, A. MKT. MVL, 93/38. 13 Aralık 1857.

Misgav Ladach⁹³ olarak yazılmıştır. Hastane, Fransız Rothschild ailesinin finansmanıya Albert Chon tarafından Kudüs'te 1854 yılında kurulmuş,⁹⁴ daha sonra hastaneye bazı ilaveler yapılmıştır.⁹⁵ Hastane 1948 Arap-İsrail savaşında yıkılıncaya kadar Yahudilere hizmet vermiştir. Daha sonra eski Katamon Mahallesi'nde Kovshei Katamon Caddesi'ne taşınmış ve 40 yıl dokuz odalı ve 28 yataklı bir doğum hastanesi olarak çalışmıştır. Muhtelif tarihlerde el değiştirmiş ve bazı birimler ilave edilerek hizmete devam etmiştir. Halen Hizkiyahu Hamelech Caddesi üzerinde üç katlı yeni yapılan bir binada tarihteki yapısından farklı bir çehreyle hizmet vermektedir.⁹⁶

Misgav Ladach hastanesini yaptıran Rothschildler Yahudi bir aileye mensuptur. Osmanlı belgelerinde Karun kadar zengin olarak nitelendirilen Rothschildler, bu zenginlikleri sayesinde Filistin ile devamlı alakadar olmuşlar, Kudüs'te sadece Misgab Ladah/Misgav Ladach hastanesini değil, daha başka mabet, eğitim ve sağlık kurumları inşa ettirmişlerdir.⁹⁷

Hastanenin kapasitesini artırmak üzere sonradan Camiu'l-Ezrak Vakfı'nın arsası üzerine izinsiz olarak bazı kısımlar/odalar bina edilmiştir. Yapılan keşif ve tahkikat sonucunda vakıf arsasına yapıldığı tespit edilen odaların Kudüs idare meclisi tarafından yıkılmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine telaşa kapılan Kudüs baş hahamı Franko, İstanbul'daki Musevi milleti hahambaşılığına olayı kendilerine haksızlık yapıldığını iddia ederek

İstanbul'a bir telgraf çekmiştir. Telgrafta Kudüs mutasarrıfının Musevilere karşı öteden beri beslediği düşmanlığın bir sonucu olarak yıkım emri verildiğini ve yarın sabah hastanenin yıkımına başlanacağını bildirmiştir. Ayrıca yıkım kararının Museviler arasında korku, telaş ve heyecana sebep olduğu ve baş hahamın istifasını gerektirecek derecede önemli bir yankı uyandırdığı belirtilmiştir. Yıkım kararının durdurulmaması halinde baş haham Franko istifa edeceği tehdidinde bulunmuştur. Bu iddialar üzerine Dahiliye Nezâreti Kudüs Mutasarrıflığından işin mahiyetinin acilen bildirilmesini istemiştir.⁹⁸ Hastanenin yıkılması meselesinin inşa sırasında bir caminin kısmen yıkılarak hastaneye dahil edildiğine dair ihbar ve şikâyetten kaynaklandığı, bunun üzerine konu hakkında idare meclisinin tahkikat yapmasına karar verildiği ve mahkemeye müracaat edildiği, bu arada yıkımın ertelendiği bildirilmiştir.⁹⁹

İdare meclisi yaptığı tahkikatta hastanenin iki odasının Camiu'l-Ezrak Vakfı'nın arsası üzerine bina edildiğini tespit etmiş ve yıkılması gerektiğine karar vermiştir. Hastane mütevellisi Haham İshak/İsak Aşkenazi Dersaadet'e çektiği telgrafta kanuna aykırı bu duruma meydan verilmemesini istemiştir.¹⁰⁰ Buna istinaden Dersaadet Musevi Hahambaşılığı Adliye ve Mezâhib Nezâreti'ne gönderdiği yazıda, mahkeme kararı olmadığı halde hastanenin bir kısmının vakıf arsası üzerinde olduğu bahanesiyle yıkılmak istendiğini, halbuki mahkemeden karar çıkıncaya kadar bu işin ertelenmesine dair Kudüs Mutasarrıflığına emir yazılmasına rağmen mutasarrıfın emri dinlemediğini ve keyfi davrandığını belirtmiştir. Hahambaşı Hayım Nahum aynı zamanda ileride doğabilecek olumsuzlukların sorumluluğunu kabul etmeyeceklerini ifade ederek bir anlamda aba

⁹³ Bugün hastane Batı Kudüs'te bulunmakta ve çilekeşlerin/yoksulların sığınma evi anlamına gelmektedir, bk. Brahim Bouazi, *19. yüzyılda Filistin'de Arazi Satışları*, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi 2011, s. 37.

⁹⁴ Bouazi, *19. Yüzyılda Filistin'de Arazi Satışları*, 37.

⁹⁵ BOA, DH. MKT, 2708/80-2. 14 Ocak 1909.

⁹⁶ <http://projects.jerusalemfoundation.org/vulnerable-populations/health/misgav-ladach-general-hospital.aspx>. 06.11.2018.

⁹⁷ BOA, İ.HR, 332/21362.

⁹⁸ BOA, DH. İD. 142/6. 22 Haziran 1912.

⁹⁹ BOA, DH. İD. 142/6. 20 Haziran 1912.

¹⁰⁰ BOA, DH. İD. 142/6. 24 Haziran 1912.

altından sopa göstermiştir.¹⁰¹ Dahiliye Nezâreti hastanenin yıkılmasından evvel mutasarrıftan Adliye Nezâreti'nin yazısına cevap vermesini istemiştir. Kudüs mutasarrıflığı ise hastanenin daha evvel ruhsatsız inşa edildiğini, dört beş sene önce hastaneye bazı binalar ilave edildiği sırada hemen bitişiğinde bulunan Camiu'l-Ezrak arsasına tecavüz edildiği ihbarı üzerine bir komisyon kurularak usulüne uygun tahkikat yapıldığını, tahkikat neticesinde hastanenin cami arsasına tecavüzünün sabit olmasına binaen Şûrâ-yı Devlet'in vakıf emlak ve arazisine vaki olan tecavüzün engellenmesine dair kararı ve Evkâf-ı hümâyûn Nezâreti'nin üst üste gönderdiği tebligâtlar doğrultusunda kanuna uygun olarak idare meclisi tarafından hastanenin 7 Kasım 1909'da yıkımına karar verildiğini belirtmiştir. Üstelik yıkım kararının birkaç defa uzatıldığı, hastanenin mütevellisi olduğu iddia edilen İsak/İshak Aşkenazi isimli şahsın ecnebi müdahalesini davet için Osmanlı tebaası olmakla asla bağdaşmayacak bir şekilde hile ve desiseye başvurarak hastaneye ecnebi bayrağı çektiğini bildirmiştir.¹⁰²

Kudüs mutasarrıfının verdiği bilgilerden Musevi hastanesinin Camiu'l-Ezrak vakfının arsasına tecavüz ettiği açıkça anlaşılacakla birlikte, bu tecavüzün inşaat safhasında engellenmesi gerekirken, aradan dört beş sene geçtikten sonra hastanenin yıkılması gündeme gelmiştir. Bunun ise usule uygun olmayacağı belirtilmekte ve konu hakkında verilecek karara esas olmak üzere söz konusu ilavelerin hastaneye hangi tarihte yapıldığı, vakıf arsasına tecavüz ne zaman ve nasıl öğrenildiği, idare meclisinin yıkım kararı vermesine kadar geçen sürede ne yapıldığının mutasarrıftan sorulması ve tebligat olmadıkça yıkıma kalkışılmaması, hahambaşılıktan da hastane

mütevellisinin ellerinde senet ve vakfiye gibi evraklar varsa bunları ibraz etmesi ve hastaneye ecnebi bayrağı çekmek gibi işlerden uzak durması istenmiştir.¹⁰³

Konuya ilişkin en ayrıntılı bilgi Kudüs idare meclisinin Adliye ve Mezâhib Nezâreti'ne gönderdiği yazıda bulunmaktadır. Buna göre, öncelikle Misgab Ladah Musevi hastanesi ruhsatsız olarak inşa edilmiştir. Hastaneye dört beş sene sonra (1907-1908) ilave binalar yapılırken Camiu'l-Ezrak Vakfı'nın arsasına tecavüz edilmiştir. Bir vakfın hayrât ve akâratına müdahale ve tecavüz vukuunda mahkeme, evkaf, belediye gerekirse Defter-i hakânî memurlarından birer kişi ile bir mühendisten oluşan komisyon teşkil edilerek vakıf mütevellisi, mütecaviz ve ehl-i vukuf huzurunda yerinde keşif ve tahkikat yapılmakta, tarafların ellerindeki hüccet, temessük ve senetler incelenmektedir. Evkaf Nezâreti'nin 22 Ağustos 1903 tarihli yazısında belirtildiği üzere tecavüz olduğu tespit edildiğinde, Şûrâ-yı Devlet kararı ve irâde-i seniyye gereği belediye marifetiyle önlenmesi gerekmektedir. Hastaneye ilave kısım yapıldığında da yetkililerden bir komisyon teşkil edilerek yerinde keşif yapılmış, hastanenin caminin arsasına ve sarnıcına tecavüz ettiği anlaşılmıştır. Fakat mütecavizler ellerinde temessük ve tapu koçanları olduğunu iddia ettiklerinden kendilerine bu belgeleri ibraz etmeleri için süre verilmesine rağmen iddialarını ispat edecek hiçbir belge ibraz edememişlerdir. Bunun üzerine irade-i seniyye gereği vakıf arsasına yapılan tecavüzün ortadan kaldırılması için sonradan ilave edilen yerlerin belediye tarafından yıkılmasına veya hasta sahipleri tarafından binanın asli haline getirilmesine idare meclisi 7 Kasım 1909'da karar vermiştir. Bu arada mütecavizlerin vekili Mikail Mani Efendi çağırılarak ellerinde bulunduğunu iddia ettikleri

¹⁰¹ BOA, DH. İD. 142/6. 20 Haziran 1912.

¹⁰² BOA, DH. İD. 142/6. 26 Haziran 1912.

¹⁰³ BOA, DH. İD. 142/6. 3 Temmuz 1912.

belgeleri ibraz etmeleri için kendilerine iki defa mühlet verilmiştir. Ancak senet ve vakfiye ibraz edeceklerini, gasp edilen mahallin para karşılığı değişimini yapacaklarını belirterek zaman kazanmaya ve işi sürüncemeye sokmaya çalışmıştır.¹⁰⁴

Diğer taraftan artık yararlanılamayan ve vakıf malı olma vasfını kaybetmiş olan emlakın nakit ile istibdaline/değiştirilmesine dair kararın cami ve müstemilatı ile icâre-i vâhideli vakıfları kapsamadığından her ne şekilde olursa olsun bir tecavüz vukuunda mahkeme kararı aranmadan belediye marifetiyle tecavüzün ortadan kaldırılması ve masrafların da mütevacizlerden tahsil edilmesi irâde-i seniyye gereği ve Şûrâ-yı Devlet kararı olduğu beyan edilmektedir. Aynı zamanda Kânûn-i Esâsî'nin 118. maddesinde yer alan nizam, teâmül ve âdâtın da yürürlükten kaldırılmadığı sürece geçerli olduğu ve uygulanması gerektiği de hatırlatılmaktadır. Şûrâ-yı Devlet Mülkiye Dairesi'nin 26 Mayıs 1909 tarihli mazbatasında belirtildiği üzere şayet iddiası olanlar varsa bunların mahkemeye müracaat etmeleri gerektiği Evkaf Nezâreti'nin 5 Temmuz 1909 tarihli yazısında bildirilmiştir. İdare meclisi olarak vazifelerini yerine getirdiklerini bu çerçevede vaktiyle tespiti yapılmış tecavüzün ortadan kaldırılması için konu belediye riyasetine tebliğ edilmiştir. İdare meclisinin kararı üzerine Musevi cemaatinden ve hastanenin mütevellisi İshak/İsak Aşkenaz'ın bir yandan Fransa tebaasından olduğu iddiasıyla belediye tarafından gönderilen ihtarnameyi tebellüğden kaçınırken, diğer yandan Dersaadet'e konuyla ilgili şikayetler yağdırmaktadır. Bir de hastaneye ecnebi bayrağı çekirtmek ve ecnebi hastaları yatırmak suretiyle onların müdahalesini temine çalışmak gibi Osmanlı tebaası olmakla asla bağdaşmayacak hile ve entrikalara tevessül

etmektedir. Halbuki elinde ne Fransa tebaasından ne hastane mütevellisi olduğunu ispat edecek belge bulunmaktadır. Zira böyle olmadığı defalarca istenmesine rağmen hiçbir belge ibraz edememesinden anlaşılmaktadır. Osmanlının adalet ve merhametine sığınarak onun nimetinden istifade eden mütevacizin devletin usul ve nizamlar çerçevesindeki emirlerine ve kararlarına karşı bu şekilde tavır takınması, hahambaşının da Musevilerin heyecana geldiği gerekçesiyle istifa edeceği tarzındaki beyanları inandırıcı olmaktan uzak ve garip karşılanmıştır. İrâde-i seniyyeye ve Şûrâ-yı Devlet kararına istinaden idare meclisinin verdiği karar uygulanmadığı takdirde, esas heyecanın İslamlar arasında meydana gelmesi muhtemeldir denilerek meselenin bundan ibaret olduğu dile getirilmiştir. İdare Meclisinde Kudüs mutasarrıf vekili kumandan Adülhamid, Nâib Nuri, muhasebeci vekili Yusuf, Tahrirat müdürü Yusuf, Müftü Mehmed Kâmil, evkaf müdürü Şefik, âzâ Brunem, (?) âzâ Sâbir, ruhânî latin Danyal, âzâ Feyzullah ve âzâ Salih bulunmaktadır.¹⁰⁵

İdare Meclisinin yukarıdaki izahlarından hastanenin yıkılmasına dair emrin Musevilerin mahkeme kararı olmadığını ileri sürerek, mutasarrıfın kendilerine beslediği düşmanlıktan ve kişisel husumetinden kaynaklandığına dair iddialarının asılsız olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Kanun ve nizamlara uymaları gereken Musevilerin yerel basın yayın araçlarını kullanarak Müslümanlar aleyhine kamuoyunu yanıltıcı neşriyatta ve Dersaadet'e de yalan yanlış bilgilerle dolu telgraflar gönderdikleri Kudüs Şafii Müftüsü Mehmed Tahir Efendi ve diğer ulemanın telgraflarından anlaşılmaktadır.¹⁰⁶

Bu bağlamda İstanbul'a hem Museviler hem Müslümanlar tarafından birçok telgraflar

¹⁰⁴ BOA, DH. İD. 142/6-11. 24 Haziran 1912.

¹⁰⁵ BOA, DH. İD. 142/6-11. 24 Haziran 1912.

¹⁰⁶ BOA, DH. İD. 142/6. 2 Temmuz 1912.

gönderilmiştir. Hastanenin mütevellisi sıfatıyla İshak Aşkenazi tarafından Sadâret'e gönderilen telgrafta hastanenin Camiu'l-Ezrak vakfı üzerine inşa edildiği gerekçesiyle iki odasının yerel idare kararıyla beş gün içinde yıkılacağı belirtilerek, bu arsa üzerinde asla cami bulunmadığı ve altmış senedir istisnasız fakirlere açık bir alan olduğu, muhakeme olunmadan yerel idarecilerin böyle hareket etmelerinin şeriata aykırı olduğu gibi Kânûn-i Esâsî'nin de ayaklar altına alındığı vurgulanmaktadır. Muhâkemesiz kimsenin malına dokunulamayacağı dile getirilerek odaların yıkılmasına mâni olunması için ilgililere emir verilmesi istenmektedir.¹⁰⁷ İsak Aşkenazi imzasıyla aynı mealde bir telgraf hem Dâhiliye Nezâreti'ne hem Meclis-i Ayân Riyâseti'ne de çekilmiş burada da arsanın hastaneye ait olduğu, burada asla cami bulunmadığı dile getirilmiştir.¹⁰⁸

Museviler idare meclisinin yıkım kararına karşı top yekûn bir mücadele başlatmışlardır. Hahambaşı kaymakamlığının Sadarete ve Dahiliyeye çektiği telgraflarda hastaneye ilave olarak yapılan binanın Camiu'l-Ezrak vakfı arazisine tecavüz bahanesiyle yıkılmak istendiği iddia edilerek mahkemeden bir karar çıkıncaya kadar yıkımın ertelenmesini istemiştir. Ayrıca hastanenin kırk seneden beri millet ve mezhep ayırımı yapmadan hizmet verdiği de ifade edilmiştir.¹⁰⁹

Şafii müftüsü Mehmed Tahir ve ulemeden altı kişi tarafından Dahiliye Nezâreti'ne çekilen bir telgrafta Musevilerin Şeyh El-Ezrak cami ve kabristanına Musevilerin tesaddi ettikleri ve mukaddes mekanların muhafazasına çalışan yerel idarecileri dinlemeyip binalar inşa ettikleri dile getirilmektedir. İslâm'ın şeâirinin muhafazası için

sonradan yapılan binaların yıkılarak caminin asli haline getirilmesine karar verildiği halde Musevilerin kanunlara riayet etmedikleri ve hükûmetin emirlerine uymadıkları için bunun gerçekleştirilemediği ifade edilmiştir. Dahası Musevilerin yerel gazetelerde ehl-i İslâm aleyhine gerçeklerden uzak iftira dolu saçma sapan neşriyatta buldukları ve Dersaadet'e peş peşe telgraflar çektikleri, bütün bunların Müslümanları galeyana getirdiğine dikkat çekilmekte ve işin hoşla gitmeyecek bir neticeye varmadan yıkım emrinin derhal verilmesi istenmektedir.¹¹⁰ Aynı telgraf aynı gün aynı saatte Evkaf Nezâreti'ne, Meşihat'e ve Adliye Nezâreti'ne de çekilmiştir.¹¹¹ cevaben konunun diğer nezaretlere de bildirildiği belirtilerek gereğinin süratle icrası istenmiştir.¹¹²

Dahiliye Nezâreti'ne çekilen başka bir telgrafta, Misgab Ladah hastanesinin insanlar arasında hiçbir fark gözetmeden elli yıldır resmî izinle bir hayır müessesesi olarak hizmet verdiği belirtilmektedir. Bu hastanenin şubesi olarak bulaşıcı hastalıkların tedavisi için açılan binanın da vakıf olduğu ifade edilmektedir. Ancak mahkeme kararı olmadığı ve yetkisi bulunmadığı halde idare meclisi kararıyla buranın cami yeri olduğu gerekçesiyle yıkılmasına karar verildiği iddia edilmektedir. Muhâkeme olmaksızın böyle bir karara katlanmak mümkün olmadığı gibi kararın İslâm şeriatine de aykırı olduğu ve Kanûn-i Esâsînin de ayaklar altına alınması anlamına geldiği dile getirilmekte ve ellerindeki resmî belgelerle meselenin görüşülüp karara bağlanmasına kadar yıkım işinin tehir edilmesi talep edilmektedir.¹¹³

Bütün bu yazışmalar sonucunda hastanenin söz konusu kısmının yıkıldığına dair bir belge bulunmaması yıkılmadığını göstermektedir.

¹⁰⁷ BOA, DH. İD. 47-1/45. 7 Haziran 1912.

¹⁰⁸ BOA, DH. İD. 47-1/45-3; DH. İD, 142/6-5. 7 Haziran 1912.

¹⁰⁹ BOA, DH. MUİ, 39-1/48-3. 30 Kasım 1909.

¹¹⁰ BOA, DH. İD. 142-1/6-15. 29 Haziran 1912.

¹¹¹ BOA, DH. İD. 142-1/6-19, 20. 29 Haziran 1912.

¹¹² BOA, DH. İD. 142-1/6-15. 3 Temmuz 1912.

¹¹³ BOA, BEO, 3468/260052-2. 3 Ocak 1909.

Yukarıda da ifade edildiği gibi hastane halen ayakta olup, hizmet vermeye devam etmektedir.

Öte yandan hastane görevlilerinden Nekri (?) isimli şahıs şüphe üzerine şimendiferle sevk etmek istediği bir pul çantasıyla yakalanmıştır. Çantada yapılan aramada posta pulları ve muhtelif posta evrakı bulunmuştur. Mektup kaçakçılığı suçundan dolayı verilen para cezası Musevi tüccarı banker Valero tarafından ödenmiştir. Mektup kaçakçılığının öteden beri Kudüs'te âdet haline geldiği, bu işle ilgili birkaç kumpanya kurulduğu ve bu işe şimendifer direktörünün sebep olduğu bu şekilde mektup kaçakçılığı yapıldığı ve zaman zaman yapılan aramalarda kaçak mektup ve evraklar ele geçirildiği belirtilmiştir. Öte yandan Kudüs Rus Konsolosluğu görevlilerinin pul temin ederek Rus Musevilerine dağıttığı, bu yolla Kudüs'e yasak yayın ve evrak sokulduğu devlet menfaatinin korunması açısından bunun önlenmesi için Rusya Sefâretine tebligatta bulunulması ve şimendifer şirketi direktörlüğüne de uyarıda bulunulması dile getirilmiştir.¹¹⁴

Sonuç

Musevilerin Filistin topraklarında devlet kurmak üzere harekete geçmelerinden sonra bölgeye dünyanın dört bir yanından planlı bir şekilde Musevi göçleri başlamıştır. Osmanlı devleti bu topraklara Musevi göçünü engellemek için her ne kadar birtakım tedbirler almışsa da alınan bu tedbirler göç hareketini durdurmaya yetmemiştir. Bu göçler, Yahudi cemiyetlerin yanı sıra başta Rothschild ailesi olmak üzere birçok Yahudi sarraf ve bankerlerin de maddi ve siyasi destekleriyle önemli bir safhaya ulaşmıştır.

Musevilerin Filistin topraklarına göçürülmesiyle arazi ve emlak temini gündeme

gelmiştir. Musevi göçmenleri için kurulacak kolonilerin yanında dini, içtimai, eğitim ve sağlık kuruluşlarının inşası için gerekli arazi ve arsanın temininde de adı geçen Yahudi bankerler ve sermaye sahiplerinin yardımlarını ve himayelerini görmüşlerdir. Diğer taraftan başta devlete ait araziler olmak üzere vakıflara ve şahıslara ait arazileri ele geçirebilmek için Osmanlı devletinin koyduğu yasakları yasa dışı yollarla aşmaya çalışmışlardır. Bu çerçevede rüşvet, sahte belge ve kimlik düzenleme, baskı ve tehdit gibi yol ve yöntemlerle başvurmaktan çekinmemişlerdir. Ayrıca arazilerini teminat göstererek yüksek faizlerle borçlandırarak köylülerin ellerinden arazi ve emlaklarını almışlar, vakıf mütevellilerine ve arazi sahiplerine yüksek meblağlar teklif etmişlerdir. Çünkü Filistin topraklarında arazi ve emlak sahibi olmak Museviler için son derece önemliydi. Bir Musevi elindeki bir emlaki asla Yahudi olmayan birine hiçbir şekilde devretmezdi. Museviler bu yöntemlerle ele geçirdikleri binlerce dönüm arazi üzerine ruhsatsız mabet, mektep, hastane ve ev yapmışlardır.

Filistin toprakları içinde Kudüs Museviler için ayrı bir önem ifade etmekteydi. Bu sebeple hem yerleşmek hem hastane, mektep ve mabet inşa etmek için büyük bir çaba içinde olmuşlardır. Nitekim Rothschild ailesinin desteği ile Kudüs'te Misgab Ladah/Misgav Ladach adıyla 1889'da ruhsatsız bir hastane inşa etmişlerdir. Kuruluşundan dört beş yıl sonra hastaneye ilave binalar yapılmıştır. Ancak bu ilaveler Camiu'l-Ezrak Vakfı'nın arsası üzerine yapılmıştır. Bunun üzerine vakıf arsası üzerine yapılan binaların idare meclisinin kararıyla yıkılması gündeme gelmiştir. Fakat Museviler yaptıkları kanunsuz bir işin düzeltilmesinden ibaret olan meseleyi yerel idarecilerin kendilerine beslediği bir husumetten kaynaklandığını iddia ederek mücadele başlatmışlardır. Bu çerçevede muhâkemesiz yıkım

¹¹⁴ BOA, HR. TH, 240/95; DH. MKT, 2333/107. 19 Nisan 1900.

kararı verilmesinin geçersiz olduğunu, yerel idarecilerin kendilerine husumet beslediğini iddiasıyla Dersaadet'e telgraflar çekmişlerdir. Yıkım kararını sürüncemede bırakmak için ellerinde belgeler bulunduğunu, yerin bedelini vereceklerini belirterek mühlet istemişler, fakat hiçbir belge ibraz edememişlerdir. Evkaf müdürlüğünün ve Kudüs mutasarrıflığının beyanına göre ise, yapılan keşifte vakıf arsasına tecavüzün vaki olduğu anlaşıldığından, irâde-i seniyye ve Şurâ-yı devlet kararı gereği yıkım için muhâkemeye gerek olmadığı belirtilmiştir. Hastanenin cami vakfının arsasına yapılan binası hakkında yapılan yazışmalar sonucunda idare meclisi tarafından verilen yıkım kararının uygulandığına dair bir kayıt yoktur.

Bütün bunlar Musevilerin Kudüs'e yerleşmek, burada mülk edinmek ve müesseseler kurmak için meşru olmasa dahi her türlü yolu kullandıklarını göstermektedir. Bu çerçevede inşa edecekleri mektep, hastane gibi binaları vakıf arsaları üzerine inşa etmekte bir sakınca görmemişlerdir. Vakıf arsalarını işgalleri sebebiyle karşılaştıkları kanuni yaptırımları uygulamadıkları gibi konuyu esas mecrasından çıkarmaktan ve devletin makamlarını yanıltmaktan kaçınmamışlardır. Hedeflerine ulaşmak için medyayı da kullanarak gerçekleri ters yüz etmişler ve mağdur edildikleri yönünde kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi

Sadâret Mektubi Meclis-i Vâlâ

A. MKT. MVL, 93/38.

Bâb-ı Âlî Evrak Odası

BEO, 107/7958.

BEO, 2503/187651.

BEO, 268/20029.

BEO, 2975/223116-3.

BEO, 3468/260052-2.

BEO, 4057/304223.

BEO, 42/3143.

BEO, 460/34426.

BEO, 524/39289.

BEO, 65/4869.

BEO, 72/5327.

BEO, 913/68413.

BEO, 1357/101738-1.

BEO, 2/149-6.

BEO, 4248/318586-2.

Cevdet Hariciye

C. HR, 13/603.

C. HR, 38/1886.

C. HR, 97/4806.

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye

DH. EUM. 4. Şb, 22/40.

Dâhiliye İdare-yi Umumiye

DH. İ. UM. EK, 6/90.

Dâhiliye İrâde

DH. İD, 142/6-5.

DH. İD, 155/5.

DH. İD. 142/6.

DH. İD. 142-1/6-15.

DH. İD. 47-1/45.

DH. İD. 47-1/45-3.

Dâhiliye Kalem-i Mahsus

DH. KMS, 11/15-3.

Dâhiliye Mektûbî

DH. MKT, 1505/53.

DH. MKT, 1886/27-1

DH. MKT, 1908/19.

DH. MKT, 1911/115.

DH. MKT, 196/62.

DH. MKT, 2025/36.

DH. MKT, 2318/52.

DH. MKT, 2333/107.

DH. MKT, 24/41.

DH. MKT, 2708/80-2.

DH. MKT, 2785/36.

DH. MKT, 389/66-1.

DH. MKT, 391/68.

DH. MKT, 83/15.

Dâhiliye Muhaberât-ı Umumiye

DH. MUI, 15/23.

DH. MUI, 26/29.

DH. MUI, 26-2/29.

DH. MUI, 39-1/48-3.

Hariciye Hukuk Müşavirliği İstişare Odası

HR. HMŞ. İŞO, 219/74.

Hâriciye İrâde

HR. İD, 40/39.

Hâriciye Mütenevvia

HR. MTV, 714/84.

HR. MTV, 716/110.

Hariciye Sefâret

HR. SFR. 04, 286/59.

Hâriciye Siyâsî

HR. SYS, 2157/3.

HR. SYS, 2334/29.

HR. SYS, 410/3.

HR. SYS, 411/4

Hâriciye Tahrirat

HR. TH, 130/11.

HR. TH, 218/122.

HR. TH, 240/95.

Îrâde Husûsî

İ. HUS, 91/2;

Îrâde Meclis-i Vâlâ

İ. MVL, 219/7348.

Îrâde Hariciye

İ.HR, 332/21362.

Meclis-i Vükela

MV, 184/67.

MV, 76/1-1.

MV, 81/11-1.

MV, 81/20.

MV, 99/78.

MV, 26/47.

Şûrâ-yı Devlet

ŞD, 2275/34.

ŞD, 2276/38.

ŞD, 2276/62.

ŞD, 2280/26.

ŞD, 2292/6.

Şûrâ-yı Devlet Tanzimat

ŞD. TNZ, 2272/86.

Yıldız Sadâret Hususi Maruzât

Y. A. HUS, 380/18.

Yıldız Sadâret Resmi Maruzât

Y. A. RES, 5/58.

Yıldız Sadrazam Kâmil Paşa

Y. EE. KP, 36/3538.

Yıldız Mütenevvia Maruzât

Y. MTV, 165/195.

Y. MTV, 181/22.

Y. MTV, 200/41.

Y. MTV, 285/162.

Y. MTV, 198/12.

Yıldız Perakende Başkitâbet

Y. PRK, BŞK, 22/89.

Y. PRK. BŞK, 22/89.

Y. PRK. BŞK, 4/52.

Y. PRK. BŞK, 6/77.

Y. PRK. BŞK, 80/55.

Yıldız Perakende Arzuhal Jurnal

Y. PRK. AZJ, 27/39.

Y. PRK. AZJ, 33/79.

Y. PRK. AZJ, 30/37.

Yıldız Perakende Adliye Mezâhib

Y. PRK. AZN, 5/9.

Yıldız Perakende Dâhiliye Maruzat

Y. PRK. DH, 6/60-2.

Y. PRK. DH, 7/29.

Yıldız Perakende Serkurenalık

Y. PRK. SRN, 3/43-1.

Yıldız Perakende Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn

Y. PRK. TKM, 38/51.

Yıldız Perakende Teşrifat

Y. PRK. TŞF. 6/72.

Yıldız Perakende Evrek-ı Umumi

Y. PRK. UM, 23/66.

Yıldız Sadâret Hususî

Y.A. HUS, 172/1.

Zaptiye

ZB, 443/40.

Basılı Eserler

[1] Avcı, Yasemin, (2004), *Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914)*, Ankara Phoenix Yayınevi.

[2] Bouazi, Brahim, (2011), *19. yüzyılda Filistin'de Arazi Satışları*, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.

[3] El-Aseli, Kâmil Cemil, (2002), "Kudüs," *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 26, 336-338.

[4] El-Uleymi, Ebü'l-Yümn Mücirüddin Abdurrahman Ebü'l-Yümn, (1999/1420), *el-Ünsü'l-Celil bi-Târihi'l-Kuds ve'l-Halil*, (tah. Mahmûd Ali Ataullah), Amman Mektebetu Dendis, c. 2.

[5] Karaman, M. Lütfullah, (1996), "Filistin," *İstanbul Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları* c. 13 s. 92-93.

[6] Karpat, Kemal, (2003), *Osmanlı Nüfusu 1830-1914: Demografik ve Sosyal Özellikleri*, (çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

[7] Öke, Mim Kemal, (1991), *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar*, İstanbul Çağ yayınları, s. 98.

[8] Sağlam, Nevzat, "Arşiv Belgelerine Göre Selahaddin Eyyübî'nin Kudüs Vakıfları," *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, vol. 6, No. 6 December 2017, s. 415-417.

[9] Tellioglu, Ömer, (2014), *Osmanlı'dan Günümüze Filistin Sempozyumu 28-29 Kasım 2013*, "Filistin'e Musevi Göçü, Arazi Satışı ve Kolonileşme Sürecinde Uygulanan Yöntemler," Ankara Türk Tarih Kurumu, s. 200.

[10] Türker, Ömer, (2015), *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm (1880-1914)*, İstanbul Kitabevi Yayınevi.

Elektronik Erişim

<http://projects.jerusalemfoundation.org/vulnerable-populations/health/misgav-ladach-general-hospital.aspx>. 06.11.2018.

Hastanenin yapıldığı ilk yıllara ait fotoğraf¹¹⁵

Misgav Ladach Hastanesi'nin bugün Kudüs'te, 27 Hizkiyahu HaMelech Caddesi'nde olduğu belirtilmektedir.¹¹⁶

¹¹⁵https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PikiWiki_Israel_13459_Misgav_Ladach_Hospital_Jerusalem.jpg.

06.11.2018.

¹¹⁶

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Misgav_Ladach_Hospital.jpg. 06.11.2018.